

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית

שבת הגדול תשי"ג

וְזָרְחָה לָכֶם יְרֵאִי שְׁמִי שְׁמִשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא

- טעם למה קבעו זכרון הנס על יום השבת • טעם למה נקרא שבת "הגדול" • טוב מלא כף נחת, זה יום השבת • כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא נשביעא תלין • שמירת שבת כהלכתו מכפר על הכל • סגולת שבת הגדול שיופסק בחינת הדין הנורא, ומעתה יהיה רק בחינת גדול וחסד • הבינונים שהם בבחינת עני הגון, יזכו לעתיד להקלל בחבורת הצדיקים, בתורת "צדקה" • עני "הגון", היינו שישתוקק למצות ומעשים טובים, ויהיה לו רצון להיות יהודי כראוי, ולהדבק בהקב"ה • כימי צאתך מארץ מצרים ארצנו נפלאות •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קמוג

אביסל קלאר (15 מינוט)

☆☆☆☆

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 3040-585-514-1

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ענגלאנד 0330-350-3110

קאנאדא 438-797-0770

ארץ ישראל 072-3275205

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 143

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

דרוקט נומער 9-6-1

ארץ ישראל 072-3333419

ניו יארק 718-298-4641

(שבת הגדול תשי"ג #3 - 1213 → 6-16)

• ברכת מזל טוב •

הרב אלעזר גרובער שליט"א

לרגל אירוסים בתו

עב"ג החתן חנני' יו"ט ליפא הי"ו בן הר"ר יצחק אייזיק (ב"ר עזריאל) שווארץ הי"ו

ובחצי שעתא הזמן גרמא, לברכו מקרב חלב, על אשר עומד תמיד לימינו לברך מקומו של צדיק,
בעריכת וזמנות דברי רבינו, לשביעת רצון אלפי ההוגים בתורתנו של רבינו בכל אתר ואתר

בברכת, מערכת לשון קדשו

הר"ר אברהם גרינהוט הי"ו

לרגל אירוסים בנו החתן אלחנן שלמה זלמן הי"ו - עב"ג בת הר"ר יואל יוסף מנחם שרייבער הי"ו

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דרכים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווג יעלו יפה,
ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סגא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזַכָּרוֹן •

לע"נ הרבני החסיד איש חיל ורב פעלים רודף צדקה וחסד

הרה"ח רבי יהודה ז"ל קארן

ב"ר אברהם יצחק ז"ל

תלמיד ותיק מרביה"ק זי"ע

נפטר ח' ניסן תשס"ג לפ"ק

לע"נ הרב הגאון החסיד המפורסם, המית עצמו על תורה,
והתנהג בטהרה ובפרישות, היה דבוק ברביה"ק זי"ע וברוכו

רבי שמואל זאנוויל זצ"ל גאלד

ב"ר מנחם ז"ל - רב דביהמ"ד רחמי האב

נפטר ו' ניסן תשנ"ט לפ"ק

לע"נ הרבני החסיד אהוב על הבריות

הרה"ח רבי אברהם יחיאל ז"ל קרויים

ב"ר צבי ז"ל

נפטר בשבוע העבר ביום ראש חודש ניסן תש"פ לפ"ק

• וְרַפָּא יִרְפָּא •

נא לבקש רחמים לרפואת אברהם יעקב בן פיגא רחל - שרה רבקה בת ראביל

זכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם - ועל כל חולי בית ישראל - שיושעו ברפואה שלימה בקרוב

KolSatmar.com

קושיית ודיוקים בענין שַׁבַּת הַגָּדוֹל

א

קושיא א

למה קבעו זכרון הנס על יום השבת, ולא על יום עשירי לחודש, כמו בזכרון שאר נסים

[איתא] במזמור (אורח חיים, סימן תל), שבת שלפני הפסח קורין אותו שַׁבַּת הַגָּדוֹל, והמעם לפי שְׁנַעֲשֶׂה בו גם גדול, שפסח מצרים מקחו בַּעֲשׂוֹר וכו', ועשירי בחודש היה בשבת ולקחו להם כל אחד שֶׁהָלַךְ לַפֶּסַח וכו', וְשָׁאֲלוּם הַמִּצְרַיִים לָמָּה זֶה לָכֶם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות ה' עלינו, והיו שיניחם קהות על ששוחטין את אלהיהן, ולא היו יכולין לומר להם דָּבָר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שַׁבַּת הַגָּדוֹל. (א) והקשו המפרשים: למה תלו גם זה וקבעו זְכָרוֹ ביום "השבת", והלא יותר היה ראוי לקבוע זכר הנס ביום "עשור לחודש", וכמו בכל הימים טובים שנקבע זכר הנס על יום החודש.

ב

קושיא ב

למה נקרא בשם שַׁבַּת "הַגָּדוֹל" דייקא

(ב) וכן האריכו בספרים לתת טעם על מה שקבעו להזכיר גם זה בשם "הַגָּדוֹל", דהלא עוד כמה נסים גדולים נעשו אז לישראל כגון יציאת מצרים וקריעת ים סוף וכדומה, ולא מצינו שנקראו הימים ההם בשם יום הַגָּדוֹל, ולמה דוקא שבת זה על שם אותו הנס קורין אותו שַׁבַּת "הַגָּדוֹל".

ג

קושיא ג

במדרש פליאת: האדם שעשה עבירה וחזר בו ועשה תשובה, הקב"ה מוחל כל עוונותיו, ולכך נקרא שַׁבַּת הַגָּדוֹל ויש להבין הלשון שמוחל לו על "כל" עוונותיו, דבדאי לא מיירי במי שעשה תשובה רק על חטא אחד, רק בא להורות דמהני תשובה על כל עונות. ולכאורה פשיטא הוא, דאין לך דבר שעומד בפני התשובה, ומאי בא להשמיענו בבני יששכר (ניסן ג, ד) מביא מדרש פליאה! וזה תוארו, האדם שעשה עבירה וחזר בו ועשה תשובה, הקדוש ברוך הוא מוחל לו כל עוונותיו, ולכך נקרא "שַׁבַּת הַגָּדוֹל". וכל דברי המדרש הוא פלא.

(ג) דמה שמתחיל שהאדם שעשה עבירה וחזר בו ועשה תשובה הקב"ה מוחל לו "כל" עוונותיו, צריך ביאור הכוונה בזה. כי בודאי אין הכוונה שאם עבר עבירה אחת ועשה תשובה רק על אותה עבירה, אז מוחלין לו אף על אותן העוונות שלא שב עליהם, דזה לא יתכן. ואם נאמר דמיירי במי שעשה תשובה על כל עוונותיו, ובא להודיע שמועיל תשובה על כל החטאים, זה אינו צריך להשמיענו דמהני תשובה, דכבר נודע מה שאמרו (ירושלמי פאה א, א) אין לך דבר העומד בפני התשובה. ואם כן לא ידענו מהו כוונת המדרש.

ד

קושיא ד

להבין מה שמסיים "ולכך נקרא שַׁבַּת הַגָּדוֹל", דאינו מובן השייכות מזה לענין שַׁבַּת הַגָּדוֹל

(ד) וגם מה שמסיים ולכך נקרא שַׁבַּת הַגָּדוֹל, אינו מובן ההמשך כלל, אמאי בשביל דמהני תשובה על כל העוונות, לכן נקרא בשם שַׁבַּת הַגָּדוֹל.

^א חסר על הריקארדינג חלק גדול מהתחלת הדרוש (עד אות כא), והשלמנו בלשון הקודש מתוך הנדפס בחידושי תורה תשי"ז (ח"ב), ובקונטרס דברות קודש.

^ב עיין שם בב"ח ופרישה, ובחידושי הגהות על הטור, ובלבוש וט"ז ומג"א וחק יעקב.

^ג וכתב שם הבני יששכר, דמדרש זה מובא בספר צפנת פענח (לרבי יוסף בן משה מפרעמיסלא, ריש ערך תשובה, שהביא כן בשם ספר פליאה), ובספר עפר יעקב (ריש פרשת בא, לרבי יעקב ב"ר יצחק יוסף גוניס) המחזכר לספר דעת זקנים (לבעלי התוספות, הנדפס בליורנו תקמ"ג ביחד עם ספרו מנחת יהודה על פירש"י עה"ת).

ה

קושיא ה – מתוך הדרוש

להבין לשון הפסוק בהפסוקה, וְרָחַק לָכֵם יְרֵאִי שְׁמִי שָׁמַשׁ "צִדְקָה" וּמִרְפָּא

(ה) [בהפסוק שבת הגדול כתיב (מלאכי ג, יז-ב) כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בַעַר פְּתָנֹדִים, וְהָיוּ כָּל זָרִים וְכָל עִשָּׂה רִשְׁעָה קִשׁ וְלִחַט אֹתָם הַיּוֹם הַבֹּא וגו']. וְרָחַק לָכֵם יְרֵאִי שְׁמִי שָׁמַשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכִנְפֶיהָ.

ופירשו המפרשים כי יהיה באותו שמש כח הרפואה שירפא את יראי שמו.

וכן אמרו בגמרא והביאו רש"י (במלאכי שם) דוה קאי על לעתיד לבא שהקב"ה מוציא חמה מגרתיקה, ורשעים נידונים בה וצדיקים מתרפאים בה, ולכן אמר הכתוב שְׁהִשְׁמֵשׁ הוּא מִרְפָּא.

אבל אכתי צריך ביאור להבין הלשון שְׁמִי שָׁמַשׁ "צִדְקָה", דאף שהוא רפואה לצדיקים לא מצינו לשון "צדקה" כיוצא בזה על דבר שהוא 'טוב' מאוד, רק לשון זה משתמשין בו במצות צדקה לעניים וכדומה, ואם כן יש להבין איך שייך לשון זה ככאן].

ו

קושיא ו – מתוך הדרוש

להבין מה שהמרש מביא את הפסוק בשוכה ונחת תושעון, לענין לקחת השם לקרבן פסח

(ו) [במרש רבה (בא טו, ב) איתא על הפסוק מִשְׁכּוֹבוֹ וְקָחוּ לָכֵם צֹאן (בא יב, כא), הֲדָא הוּא דְּכִתְיִב (ישעי' ל, טו) בְּשׂוֹכְהָ וְנָחַת תּוֹשַׁעוֹן. וצריך ביאור להבין שייכות מפסוק זה לענין לקחת הצאן לקרבן פסח].

(התירוץ בדברי רבינו, באות טו-יט)

ז

ישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא ב

בישמח משה מביא דברי הפלתי דמה שאליהו בא קודם הגאולה לבשר את ישראל, הוא רק

כשהגאולה היא בבחינת "בְּעֵתָהּ", אבל כשהוא בבחינת "אֶחָישְׁנָה" אין צורך לביאת אליהו מקודם

והנראה לומר בהקדם מה שכתב בישמח משה (הפסוק צו, ד"ה הנה אנכי) לבאר לשון הפסוק בהפסוקה שֶׁבֶת הַגָּדוֹל (מלאכי ג, כג) הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֵם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, על פי מה שכתב הפלתי דבאם הגאולה היא בבחינת זָכוּ אֶחָישְׁנָה (סנהדרין צח). אז אין צורך לביאת אליהו מקודם, ורק כשלא זָכוּ והגאולה היא בְּעֵתָהּ אז יבוא אליהו מקודם.

ח

וכבר ביארתי הטעם לזה, כי סיבת ביאת אליהו הנביא מקודם, הוא בכדי להחזיר את ישראל

בתשובה. וכשהדרור בבחינת "זָכוּ אֶחָישְׁנָה", אין צורך לזה שאליהו יחזיר אותם בתשובה

ואמרתי כבר לפרש טעם על זה, כי הנה תכלית ביאתו של אליהו קודם הגאולה, הוא בכדי להחזיר את ישראל בתשובה, וכמו שסיים שם הכתוב וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹת עַל גִּנָּים וְלָב גִּנָּים עַל אֲבוֹתָם. וממילא

¹ בכרתי ופלתי על שו"ע יורה דעה (להג"ר יונתן אייבשיץ זלה"ה) בקונטרס בית הספק (שבסוף סימן קי): ונראה, הא דכתב הרמב"ם (מלכים יב, ב) דאין הדבר מוחלט שיבא אליהו קודם משיח, אף דבגמרא (עירובין מג:) אמרו כן, והא קרא (מלאכי ג, כג) הִנֵּנִי שֹׁלֵחַ וכו', וכי דברי הגמרא בְּכָדִי נאמרה. אבל ידוע מה שאמרו חז"ל (סנהדרין צח.) בְּעֵתָהּ אֶחָישְׁנָה (ישעי' ס, כב), לא זכו בְּעֵתָהּ זָכוּ אֶחָישְׁנָה, וסבירא ליה להרמב"ם ודאי סדר ותנאי ביאת משיח הוא שאליהו יבא לְבָשֶׁר ביאתו, רק הני מילי אם נעשה בְּעֵתָהּ, אבל אם זכו שימחר ויחיש גאולה, מְדַלֵּג עַל הַהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגִּבְעוֹת לשנות הסדר, ואהבה של קוב"ה כי זכו ישראל משנה השורה. והן הן דברי הרמב"ם, כי ודאי ראוי שאליהו יבא קודם לבשר, אבל אין מוחלט, כי אולי ירחם ה' להערות על ישראל רוח קדשו לעבדו בכל לבב, ואז יחיש הפדות והגאולה, למהר ביאת בן דוד מבלי בשורת אליהו ז"ל.

ועיין עוד ביואל משה (א, מ-טז) מה שהאריך רבינו בענין דברי הפלתי, ובענין דעת מהר"ל (כהגדה, קודם שפון חמתך) דסימן הגאולה הוא שיבא אליהו מקודם, ואכמ"ל.

² עיין זה בדברי רבינו בכ"מ, וז"ל בדברי יואל אמור (עמוד קצט): וכבר אמרתי לבאר טעם דבריו ז"ל [של הפלתי], על פי מה שכתב הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות מלכים (יב, ב) שקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לְיִשְׂרָאֵל

אם הדור בבחינת "זכו", אז אין צורך שיבוא אליהו להחזירם בתשובה, שהרי כולם צדיקים. משא"כ אם "לא זכו", שאז הרי איתא בגמרא (סנהדרין שם) שיהיה דור שכולו חייב, על כן אז מוכרח שיבוא אליהו מקורם כדי להחזירם בתשובה.

ט

וביאר הישמוח משה דדברי הפלתי נרמז בלשון הכתוב הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, והיינו כשהגאולה בעתה דאז יש בחינת "הגדול" שהוא חסד לצדיקים, וגם בחינת "הנורא" שהוא דין וגבורות לרשעים. משא"כ כשהוא "אחישנה" שאז אין שום דינים רק חסד לבד, והוא רק יום "הגדול", בלא "הנורא".

ועכ"פ לפי דברי הפלתי פירש הישמוח משה בלשון הכתוב שאלהיו יבוא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, דהנה לשון "הגדול" רומז על מדת חסד, ולשון "הנורא" מורה על פחד של הדינים וגבורות. ובאם הגאולה היא בעתה בלא זכו כתיב (ירמ' ג, יד) ולקחתי אתכם אחד מעיר וגו', ונמצא דאז הוא חסד להצדיקים ופחד לרשעים. משא"כ בזכו, דאז הוא חסד לכולם, על כן אז הוא "גדול" לבד בלא "נורא".

והיינו דכתיב הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא דייקא, היינו אם תהיה בבחינת בעתה שאז הוא בחינת "הגדול והנורא" גם שניהם, או יבוא אליהו לפני בוא יום ה'. משא"כ אם תהיה הגאולה בבחינת זכו, שאז תהיה בבחינת "הגדול" לבד, אז א"צ לביאת אליהו מקורם, וכדברי הפלתי. - עד כאן דברי הישמוח משה.

י

עוד הקדמה לישוב קושיא ב

גם במצרים היה בחינת יום "הגדול והנורא", כי היו משוקעים בשערי טומאה, ונגאלו רק מצד חסד הגדול שעשה עמם הקב"ה

והנה אז במצרים מבואר בפסוקים ובמדרשים כי לא היו ישראל ראויים מצד מעשיהם, והגאולה היה רק בחסד גדול, וכמו שאמר הנביא (יחזקאל טו, י) שאמר הקב"ה ואת ערום ועריה, ופירשו חזו"ל (מכילתא בא, פ"ה, שמות רבה א, לה) שלא היה להם מצות ומעשים טובים להגאל בהן. והיו משוקעים במ"ט שערי טומאה, ואילו היו שם עוד רגע אחת היו נופלין לשער הגו', ולא היו יכולין עוד לצאת משם לעולם, וכידוע דברי האר"י ז"ל^א על הפסוק ולא יכלו להתמקמה (בא יב, לט)^ב.

ואף על פי שהיה להם במצרים מדות טובות עצומות, כמו שמבואר בזהר הקדוש (שמות ג:) דברים גדולים ונוראים שהיו נוהרים בהם כל הכלל ישראל, וגם מבואר במדרש שלא היה בהם דלטורין, ולא

ולהכין לבם, שנאמר הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא וגו', וכיון שכל מה שתקדם ביאתו של אליהו הנביא הוא כדי לעורר את ישראל לתשובה ולהכין לבבם ליראה ולאהבה את השם הנכבד והנורא, אם כן כל זה שייך באם לא יזכו ישראל ותהיה הגאולה בעתה, אזי יהיה צורך שתקדם ביאת אליהו, משא"כ אם יהיה הדור זכאי ותהיה הגאולה בבחינת אחישנה, אם כן כבר יהיו ישראל טהורי לב וכל מאוויים וחפצים יהיה לדבקה בו יתברך ולעקבו שכם אחד, אז לא יהיה צורך שתקדים ביאת אליהו לביאת משיח צדיקנו, אלא מיד בעת הראוי גילה ויבא משיח צדיקנו. - ועיין גם בדברי יואל וישלח (עמוד קמד).

^א וז"ל הישמוח משה שם: הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא. יתבאר על פי מה שכתב בכרתי ופליתי סימן ק"י, קש"זכו אחישנה אז אין צורך לביאת אליהו. והנה "הגדול" רומז על חסד (הנקרא) גדולה כנודע, ו"נורא" על פחד. וידוע דבעתו בלא זכו והשארתי אחד מעיר וכו' (ירמיה ג, יד), ואז חסד לצדיקים ופחד לרשעים, מה שאין כן בזכו, דאז כולם נקבצו (ישעי' מט, יח) והיו חסד לכל, אם כן הוא גדול בלא נורא. והיינו הנה אנכי שלח לכם וגו' לפני בוא וגו' "הגדול והנורא" דייקא, מה שאין כן "בגדול" לבד, והבן.

^ב עיין בס"ג שבת הגדול תש"כ (לשו"ק אות מה): דער כלל איז, "גדול" ווערט אנגענופן חסד, אזוי שטייט דאך איבעראל, די "מדות" (דהמדות העליונות המה: חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות. ומדת חסד נקרא גדולה בפסוק (דברי הימים א, כט, יא) לך ה' "הגדולה" והגבורה והתפארת והנצח וההוד וגו'. (עי' בזהר ח"א לא. א.)). [אין רש"י (ואתחנן ג, כח) זאגט דאך אויך [על פי גלגלה] אזוי, [על הפסוק] אתה החלולת להראות את עבדך את "גדלך", זו מדת טובך.

^ג בסידור קול יעקב לרבי קאפל, בהגדה של פסח (בפיסקא מצה זח).

^ד וכן מובא באור החיים הקדוש (שמות ג, ח).

^ה במדרש רבה (ויקרא לב, ה). ושיר השירים ד, כח): בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שנו את שקם, ואת

שינו את שמם ולשונם, ומרם יציאתם ניתן להם גם מצות קרבן פסח ודם מילה, וכמו שנאמר (יחזקאל שם, ו) **וַאֲעֲבַר עָלֶיךָ וְאָרָאךָ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמֶיךָ וְאָמַר לְךָ בְּדָמֶיךָ חַיִּי וְאָמַר לְךָ בְּדָמֶיךָ חַיִּי**, זו דם פסח ודם מילה".
אף על פי כן הרי אמר הקב"ה שהיו בבחינת וְאָתָּה עָרוֹם וְעֲרִיָּה, ושבעצם לא היו ראויים להגאל, רק שהיה הגאולה בחסד גדול.

יא

וכמו שמצינו שגם משה רבינו ע"ה נתיירא מזה כי אין להם זכות להגאל^א, וכמו שמצינו שאמר (שמות ג, יא) **מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶּךְ אֶל פְּרַעֲהוּ וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם**, ופירש"י באיזה זכות תעשה להם גם שאוציאם ממצרים". והתשובה אליו היה רק כי יצרפו להם הזכות של קבלת התורה על שם 'העתיד'".
וכתב בפרשת דרכים^ב שהיה זה חסד גדול, לצרף הזכות של העתיד לטובה ולא לרעה. כי לרעה דרכו של הקב"ה להיות דן את האדם רק לפי מצבו של אותה שעה, וכמו שפירשו חזו"ל^ג בפסוק בְּאֶשֶׁר

לְשׁוֹנָם, ולא אמרו לשון הרע, ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה. לא שנו את שמם, ראובן ושמעון נחתיין ראובן ושמעון סלקין, לא היו קורין ליהודה רופס, ולא לראובן לוליאני, ולא ליוסף לסטיס, ולא לבנימין אלקסנדרא. לא שנו את לשונם, להלן כתיב (לך יד, ג) **וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֶבְרִי**, וכאן כתיב (שמות ה, ג) **וַיֹּאמְרוּ אֲלֵקֵי הָעֶבְרִים נִקְרָא עֲלֵינוּ**, וכתיב (ויגש מה, יב) **כִּי פִי הַמְדַּבֵּר אֲלֵיכֶם**, בלשון הקדש. ולא אמרו לשון הרע, שנאמר (בא יא, ב) **דָּבָר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְיוֹ, אֵת מוֹצֵא זֶה הַדָּבָר הִיא מוֹפֶקֶד אֲצֵלֶם שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדֶשׁ וְשֹׁכֵב נֹאמֵר זֶה גַם בְּפִרְשַׁת שְׁמוֹת (ג, כב)**, ולא נמצא בהן אחד ששהלשין על חבירו. ולא נמצא אחד מהן פרוץ בערוה, שנאמר (אמור כד, יא) **וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וַיִּקַּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית**, להודיע שבחן של ישראל שלא נמצא בהם אלא זו ופירסמה הכתוב.

^א כמבואר בשמות רבה (י, ג): **וְכִבֵּי דַמִּים נִיטְלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם**, בדם פסח ודם מילה, בדם פסח ודם מילה. – ועוד שם (ט, ה): **וְהִיא הַקִּבְיָה מִבְּקֵשׁ לִגְאֻלָּהּ וְלֹא הִיא בְּדָמֶיךָ חַיִּי וְאָמַר לְךָ בְּדָמֶיךָ חַיִּי**, בדם פסח ודם מילה. – והיה הקב"ה מבקש לגאול ולו היה להם זכות, מה עשה הקב"ה, קרא למשה ואמר לו לך ומהול אותם וכו', והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול, אמר הקב"ה שיעשו הפסח, וכיון שעשה 'משה' את הפסח גזר הקב"ה ל'רוחות העולם ונושבות בגן עדן, ומן הרוחות שבגן עדן הלכו ונדבקו באותו הפסח שנאמר וכו', נתכנסו כל ישראל אצל משה, אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, מפני שהיו עייפים מן הריח, היה אומר הקב"ה אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין וכו', מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו, שנאמר וְאֶעֱבַר עָלֶיךָ וְאָרָאךָ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמֶיךָ וְגו', חַיִּי בדם פסח, חַיִּי בדם מילה.

^ב כמו שהזכיר רבינו מזה בשבוע שלפניו, בס"ג ויקרא תשי"ג (לשו"ק קמב, אות לו).

^ג ברש"י שם: **מִי אֲנֹכִי**, מה אני חשוב לדבר עם המלכים. **וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שתעשה להם גם ואוציאם ממצרים.

^ד כדכתיב אחר כך (שמות שם, יב): **וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְגו'**, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על הַהָר הַזֶּה. ופירש רש"י: **וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ**, השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, שאמרת מי אֲנֹכִי כִי אֵלֶּךְ אֶל פְּרַעֲהוּ, לא שלך היא כי אם משלי, **כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וכו'**, וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף ג' חדשים שיצאו ממצרים.

ולדבר רבינו "באיזה זכות" (ועיין לשון זה גם בדברי רבינו להלן אות לה), הוא מלשון השמות רבה (ג, ד) שהוא מקור לדברי רש"י אלו, וזו: **וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, מה זכות יש להם שאוכל להוציאם, אמר לו הקב"ה כי אֶהְיֶה עִמָּךְ, אין אומר אהיה עמך אלא למי שהוא מתיירא וכו'. בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על הַהָר הַזֶּה, מה שאמרת באיזה זכות אוציאם ממצרים, הוי יודע שבזכות התורה שהן עתידים לקבל על ידך בהר הזה, הם יוצאים משם.

^ה בפרשת דרכים (דורשו ד) האריך ליישב בענין זה כמה מדרשים וסתירות, ותוכן דבריו דלרעה אין הקב"ה דן על שם העתיד להענישו, אבל לטובה דן על שם העתיד להטיב עמו. ונעתיק קצת מלשוננו:

עלינו לשבח לאדון הכל, ורב טוב לבית ישראל, שהקב"ה אינו דן את האדם כי אם בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם, ואף שעתידי לחטוא לא יחשוב ה' לו עון אלא לפני זמנו, וגמולו ישוב בראשו לפי מקומו ורשעתו, אבל לענין הטובה אינו כן, כי חפץ חסד הוא ומרבה להטיב לאיש כמעשהו שעתידי לעשות ... שבכלל רחמי וחסדיו יתברך שהוא מתנהג עם בריותיו הוא זה, שאם עתידים להיות צדיקים הוא מסתכל בעתיד ומטיב עמהם, אך אם עתידים לחטוא אינו מסתכל במה שעתידיים לחטוא ואינו דן את האדם אלא בשעתו וכו', ומשום הכי נסתכל במה שעתידין לקבל את התורה וגאלם, ולא נסתכל במה שעתידין לחטוא במדבר, לפי שלהרע אינו דן את האדם אלא בשעתו ... נראה שכונת המאמר הוא עם מה שכתבנו, שבא להודיע כמה הם חסדי ה', דמלבד שכבר כתבנו שה' משיג על הטוב שעתידיים לעשות ומטיב עמהם ואינו משיג על הרע שעתידין לעשות להרע

הוא נָשָׁם (וידא כא, יז) הנאמר אצל ישמעאל. וממילא היה חסד גדול מה שלטובה צירפו להם הזכות על שם העתיד.

יב

והנה אותן אנשים שמתו בשלשת ימי אפילה, צריך לומר שהם היו מרוחקים כל כך, עד שלא היו ראויים אפילו לזה שיעשה הקב"ה עמהם אותו חסד הגדול. אבל אלו שנשארו בחיים, ע"י התשובה שעשו זכו לחסד הגדול.

ואע"פ שלא היה עדיין תשובה שלימה, שלזה לא הגיעו רק אחר כך כשעמדו על הים ואמרו שירה לפני הקב"ה, והיה להם הכנה לקבלת התורה"ק, אז באו לתשובה שלימה, מכל מקום על זה היה מהני התשובה שעשו בעודם במצרים, שיעשה הקב"ה עמהם חסד הגדול הזה לצרף להם זכות העתיד, ועל ידי כך זכו אל הגאולה.

יג

הקדמה לשוב קושיא א

(עד אחר אות כ)

בגמרא: כל השומר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה מוחלין לו.
והקשה הטו"ז דאם עשה תשובה למה צריך עוד לזכות שמירת השבת

והנה איתא בגמרא (שבת יח:): כל השומר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. והקשה הטורי זהב (או"ח סימן רמב) במאי מיירי, אי כשעושה תשובה, הרי תשובה מהני, ולמה צריך לצרף אליה זכות שמירת שבת, ואי בלא עשה תשובה על ע"ז, מאי מהני מה ששומר שבת.

יד

אמנם התידון בזה, כי עון עבודה זרה הוא ענף מעון מינות, ועל מינות אמרו דהפורש מזה מיד מת בתשובתו. ואם כן לכאורה היה סברא שלא תועיל תשובה על עון עבודה זרה רק בצירוף המיתה, ולזה אמרו דבצירוף זכות שמירת השבת, תועיל התשובה אף על עבודה זרה גם בחיים חיותו

אולם אמרתי לתרץ זה, ואח"כ מצאתי כן במפרשים^י, דהנה לכאורה קשה דהלא עבודה זרה הוא ענף מעון מינות, שעל זה אמרו בגמרא (עבודה זרה יז): דכל הפורש ממינות מיד מית^י, שנאמר (משלי ב, יט) כָּל בִּפְאִיָּה לֹא יִשׁוּבוֹן וְלֹא יִשְׁגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים. וא"כ איך מהני תשובה על עון עבודה זרה, בחיים חיותו. רק אפשר לומר דעל זה מהני הכח של שמירת שבת, שתתקבל התשובה אף על עבודה זרה, ולא יצטרך למות מתוך התשובה.

וזה שאמרו כל השומר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש דהוא ענין של מינות, אע"פ כ' אם עושה תשובה אזי בצירוף כח השבת מוחלין לו, וניצול מן המיתה.

עמהם, עוד הפליא חסדו שאם רואה שעתידין להרע ולהטיב, מטיב עמהם בשביל מה שעתידין להטיב, ואינו נמנע מלהטיב בשביל מה שעתידין להרע, מאחר שעתידין ג"כ להטיב.

^{יז} בבראשית רבה (נג, יג) [וכעין זה בשמות רבה (ג, ב):] [פי ששם אֱלֹקִים אֵל קוֹל הַנֶּזֶר] בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם, אמר רבי סימון קפצו מלאכי השרת לקטרגו, אמרו לפניו רבון העולמים אדם שהוא עתיד להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר, אמר להם עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם איני דן את האדם אלא בשעתו.

^{יח} עיי' זה בפנים יפות (משפטים כג, יג): יש לפרש מה שנאמר וּבְכָל אֶשֶׁר אֶמְרָתִי [אֱלֹקִים] תִּשְׁמְרוּ וְנִשְׁמַע אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ, על דרך שאמרו חז"ל (זוהר יתרו צב). כל המקיים שבת כאילו קיים כל התורה כולה, והיינו דאמר וּבְכָל אֶשֶׁר אֶמְרָתִי אֱלֹקִים תִּשְׁמְרוּ, שע"י שמירת שבת חשובה כאילו קיימתם כל המצוות אשר אמרתי, ואמרו עוד חז"ל כל השומר שבת אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, וענינו הוא מפני ששמירתו כהילכתו היא הדביקות מאוד באחדות האמיתי יתברך, כמו שאמרו בזהר (תרומה קלה). דְּרָא דְּשִׁבְתָּ אִיהִי שְׁבַת דְּאֶתְאֲדַת בְּרָא דְּאֶתְדַּר וְכו', לכך אף על פי שאמרו חז"ל הפורש ממינות מית, כי קשה לפרוש מטומאת עבודה זרה שנדבק בו, אבל כשמקדש שמירת שבת הוא אחדות אמיתי נעקר שם ע"ז ממנו, והיינו שם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ.

^{יט} ופירש רש"י שם: אחר שנאבקו במינות אינם שְׂבִינ, ואם שְׂבִינ מההיין למות מתוך צרה וכפית יצרים, וזו גזירת מלך עליהם למות. - [ולשון וגמרא בזה, הובא להלן בהערה מב].

טו

[ישוב קושיא ו]

ובזה יוכן מה שהמדרש מביא הפסוק בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁעוּן, על ענין לקחת הצאן לפסח
ובזה נראה לפרש דברי המדרש רבה (בא מז, ב) על הפסוק מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם צֹאן (בא יב, כא), הדא
הוא דכתיב בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁעוּן.

טז

דהנה מבואר במדרש על הפסוק מִכָּל מִלָּא כִּף נַחַת, זה יום השבת. ונמצא דהשבת נקרא בלשון "נחת"
ולדרכינו יוכן היטב, דהנה במקום אחר אמרו במדרש (קהלת רבה פ"ד, פסוק ו) על הפסוק (קהלת שם) מִכָּל
מִלָּא כִּף נַחַת, זה יום השבת, מִמִּלָּא חֲפָנִים עָמַל וְרַעֲיוֹת רִיחַ, זה ששת ימי המעשה, דאמר רבי חייא בר
אבא אין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת, שנאמר בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁעוּן, בשוובה ונייח תושעון, עד כאן.
הרי דלשון שוֹבָה וְנַחַת קאי על מנוחת יום השבת.

יז

והנה במצרים היו משוקעים גם בעון עבודה זרה, שעל זה לא מהני התשובה להשאר בחיים רק ע"י צירוף שמירת
שבת, ולזה מביא המדרש את הפסוק בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁעוּן, דהישועה במצרים היה על כח 'התשובה' בצירוף כח
'השבת' שנקרא "נחת", מה שבני ישראל קיימו זאת בעת לקחת הצאן באותו שבת, שאז משכו ידיהם מעבודה זרה
והנה בקרב בני ישראל במצרים היו גם עובדי עבודה זרה, וכמו שאמרו עוד במדרש רבה (בא, שם),
אתה מוצא לישראל כשהיו במצרים היו עובדין עבודת כוכבים ולא היו עוזבין אותה, שנאמר (יחזקאל כ, ח)
אִישׁ אֶת שְׁקֻצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזְבוּ, ואמר לו הקב"ה למשה, כל זמן שישאל
עובדין לאלהי מצרים לא יגאלו, לך ואמור להן שניחו מעשיהן הרעים ולכפור בעבודת כוכבים, הדא הוא
דכתיב מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם, כלומר מִשְׁכּוֹ יִדְכֶם מעבודה זרה, וקחו לָכֶם צֹאן, ושחטו אלהיהם של מצרים
וַעֲשׂוּ הַפֶּסַח, שבכך הקב"ה פוסח עליכם. ומסיים המדרש, הוּי בְּשׁוּבָה וְנַחַת תִּשְׁעוּן.

יח

ולפי האמור מובן הכוונה, שהרי לכאורה קשה כנ"ל האיך הועיל להם התשובה על חטא עבודה זרה
שהוא ענף מחטא מינות, לזה אמרו בפסוק מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם צֹאן, הדא הוא דכתיב בְּשׁוּבָה וְנַחַת
תִּשְׁעוּן, דע"י התשובה בצירוף שמירת שבת שנקרא "נחת", מתקבל התשובה אף על עון עבודה זרה.
וכמו שאמרו בגמרא דהשומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו.

יט

ונמצא דכח השבת דייקא, הוא שהצטרף להם לכח התשובה, שע"י זכו אז להנסיס הגדולים, ולהישועה וגאולה
ונמצא לפי זה כי אותו חסד הגדול שעשה הקב"ה עם בני ישראל או במצרים, היה זה הכל ע"י כח
שמירת השבת, שהרי רק ע"י השבת היה מועיל תשובתם על עון עבודה זרה בחיים חיותם, וע"י לא
נמנע הקב"ה מלגאלם.

וכמו שאמרו עוד במדרש (שיר השירים רבה פ"ב, פסוק ח) בפסוק קוֹל דוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא, דבשעה שבא משה
ואמר לישראל בחודש הזה אתם נגאלין, אמרו לו משה רבינו האיך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת
מעבודה זרה שלנו, אמר להם הואיל והקב"ה חפץ בגאולתכם אינו מביט בעבודה זרה שלכם אלא מְדַלֵּג
על הַהָרִים וכו'. והיינו שיקבל את תשובתם מה שפירשו מעבודה זרה.

כ

ועל כל פנים היוצא מכל זה, כי היה אז בתוך בני ישראל עובדי עבודה זרה, ועל ידי כח השבת היה
מהני להם התשובה על זה, עד שעשה הקב"ה עמם חסד הגדול שלא היה מסתכל על כך אלא גאל
אותם.

כא

הקדמה לישוב קושיא ב - (עד אחר אות לד)

[קושיא ה]

בהפסוק שבת הגדול: וְזָרְחָה לָכֶם יְרָאִי שְׁמִי שְׁמֶשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא.

ורדשו בגמרא דלעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מגרתיקה, ורשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין בה

[והנה בהפסוק שבת הגדול] ס'שטייט^ט (מלאכי ג, כ) וְזָרְחָה לָכֶם יְרָאִי שְׁמִי שְׁמֶשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא. די אַלע מפרשים טייטשן דעם ענין פון שְׁמֶשׁ צִדְקָה [ומִרְפָּא, אַז] ס'וועט זיין אַ כח [בְּהַשְׁמֵשׁ] און ס'וועט היילן.

די גמרא זאגט דאָךְ אַזוי^י [אויף לעתיד לבא], און רש"י ברענגט דאָךְ עס דאָרט [במלאכי] טאַקע צו^כ [אַז] די חכמים דרש'ענען, ברענגט ער צו דעם דרש פון די גמרא, אַין גיהנם לעתיד לבוא - אַזוי דרש'נט דאָרט ריש לקיש - אַין גיהנם [לעתיד לבוא], אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מגרתיקה, רשעים נידונין בה, וצדיקים מתרפאין בה, ולא עוד אלא שמתעַדְנִין בה, שנאמר וְזָרְחָה לָכֶם יְרָאִי שְׁמִי שְׁמֶשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא.

כב

ובזה מוכן לשון שמש "מרפא". אבל עדיין יש להבין מהו הלשון שמש "צדקה"

לכאורה וואָס איז דער [לשון] "צדקה", לכאורה דאָס פאַרשטייט מען נישט. ס'איז טאַקע וְזָרְחָה לָכֶם יְרָאִי שְׁמִי שְׁמֶשׁ "מרפא", ס'איז מִרְפָּא, און ס'איז מתעַדְנִין, [אַבער] ווער איז דער לשון "צדקה".

כג

והמפרשים פירשו דלשון "צדקה" פירושו שיהיה זריחתה 'לטובה' ולרפואה

זיי טייטשן^כ טאַקע אַלע, אַז ס'וועט זיין 'לטובה', ס'וועט זיין 'אויף גוט', אַזוי טייטשן זיי אַפּ דעם לשון "צדקה".

כד

אבל לכאורה לא מצינו בשאר מקומות לשון "צדקה" על ענין כזה, רק על מתן צדקה לענין וכדומה

אַבער מ'געפינט נישט אין ערגעץ, [כי] אַז מ'וויל זאָגן [אויף] אַ זאך אַז ס'איז "גוט", זאָגט מען [לשון] "צדקה".

^ט כאן מתחיל הריקארדינג.

^ב בגמרא עבודה זרה (א): דאמר רבי שמעון בן לקיש, אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מגרתיקה ומקדיר, רשעים נידונין בה וצדיקים מתרפאין בה, רשעים נידונין בה, דכתיב פי הנה היום בא בער פתגור והיו כל ידים וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום הקא אָמר ה' צ-באות אָשר לא יעֻזב לָהֶם שֶׁשׁ וְעֵנָף, לא שורש בעולם הזה ולא ענף לעולם הבא, צדיקים מתרפאין בה דכתיב וְזָרְחָה לָכֶם יְרָאִי שְׁמִי שְׁמֶשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶּיהָ וגו', ולא עוד אלא שמתעַדְנִין בה, שנאמר (מלאכי שם) וְיִצְאֲתֶם וּפְשַׁתֶּם כְּעִגְלֵי מִרְבָּק. ופרש"י: היום הקא. השמש הבאה, דבכמה דוכתי קרינן לשמשא יומא: וְיִצְאֲתֶם וּפְשַׁתֶּם. סיפא דוְזָרְחָה לָכֶם הוא, ופְשַׁתֶּם לשון שומן וריבוי ועובי, כמו (אונקלוס בראשית א, כב) פושו וסגו, וכמו (איוב לה, טו) ולא ידע כִּפּשׁ מֵאֵד.

וכן הוא גם בגמרא נדרים (ח): עיי"ש. ופירש שם המפרש (המכונה לרש"י): אין גיהנם לעתיד לבא. לאו לאחר מיתה קאמר, דודאי איכא גיהנם לרשעים, אלא לעתיד לבא לאחר תחיית המתים קאמר, שאותן רשעים שיהיו לְחַרְפוֹת לְדָאוֹן עוֹלָם כדכתיב בדניאל (יב, ב) לא יהיו נדונין בגיהנם אלא בהאי דינא שהקב"ה יוציא חמה מגרתיקה, כדי שיהיו אלו מצטערין ושיתרפאו בה צדיקים, והכי נמי מוכח בהדיא בפרק קמא דעבודה זרה דלאחר תחיית המתים קאמר.

^{כא} ברש"י במלאכי שם: פי הנה היום בא. יום זה לשון שמש הוא, שכך אמרו חכמים, אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מגרתיקה ורשעים נדונין בה וצדיקים מתרפאין בה, וזהו שנאמר וְזָרְחָה לָכֶם יְרָאִי וגו'.

^{כב} עיין ברד"ק שם: הנה הרשעים יכלה היום הבא, וליראי ה' יזרח אותו היום שמש צדקה, כלומר שינצלו מכל רע וישמחו בלב טוב.

צִדְקָה איז דאָך עפעס אַנדערש טייטש, [כגון] פאַר אַן אַרימאַן גיט מען צִדְקָה. [ואם כן צריך ביאור] וואו קומט אהער דער [לשון] "צִדְקָה".

כה ישוב קושיא ה

הנה בגמרא לא הוכירו רק רשעים וצדיקים. ולכאורה מה יהיה עם "הבינונים" שאינם לא בכלל רשעים ולא בכלל צדיקים
נאָר דאָס קען טאַקע זיין.
[דהנה] דער פסוק זאָגט שוין אַז "רשעים" וועט זיין נידונין בה, און "צדיקים" מתרפאים ומתעדנים [בה]. ועדיין יש לשאול] וואָס טוט מען לכאורה מיט די "בינונים" וואָס זענען נישט קיין רשעים און נישט קיין צדיקים.
די גמרא רעכנט צוויי כיתות אויס [כת רשעים וכת צדיקים], און ס'איז דאָ [אַבער] אַזעלעכע וואָס זענען נישט [מאלו ה' כתות, זיי זענען] אין כלל פון "בינונים" וואָס זענען 'אַזוי', וואָס טוט זיך מיט 'די'.

כו

אמנם מבואר בגמרא על הפסוק וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעֵיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה, דלא ניחא למרייהו דלימרו דרבירם ככתבן. וכמו כן הכא לא ניחא למרייהו שלא ינצלו הבינונים שסבלו מתוקף הנסיונות שבעיקבא דמשיחא, אלא בוודאי יחוננם ה' בתורת "צדקה" שיוכלו גם הם בחבורת הצדיקים שיהיו מתרפאין בשמש צדקה ומרפא
[נאָר] ס'וועט זיין אַחַד מֵעֵיר מְצִיל אֶת כָּל הָעִיר, וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה מְצִילִין כָּל הַמִּשְׁפָּחָה. אַזוי ווי די גמרא זאָגט²², חס ושלום, לא ניחא ליה למרייהו [למימר הכין] אַז די אַלע וואָס זענען נישט אַזוי אינגאַנצן קיין צדיקים זאָלן חלילה פאַרפאַלן ווערן דעמאָלטס בעיקבא דמשיחא, [ווען ס'איז דאָ] די ביטערע נסיונות, דער שפלות הדור, [ווען מ'האָט] די גרויסע נסיונות צו זיין על כל פנים אַ שטיקעלע איד', זיך דערהאַלטן ביי דער אמונה.

[נאָר] דער בורא כל עולמים וועט טון 'צִדְקָה' מיט אידן, [אַז] אפילו זיי זענען נישט ראוי, וועלן זיי אויך זיין נכלל צווישן די "צדיקים" [המתרפאין ומתעדנין בהשמש צדקה ומרפא].

כז

ולכן קוראו הכתוב שְׁמִשׁ "צִדְקָה" ומרפא, והוא מלשון צדקה לעניים
איבערדעם ווערט עס אָנגערופן אַ "צדקה", [וכעין הלשון] מ'גיט "צדקה".

כח

אבל לזכות למדת "צדקה לעניים", צריך שיהיה האדם עכ"פ בגדר "עני הגון", שהרי בעני שאינו הגון לא שייך מצות צדקה
[נאָר וואָס דען] ס'האָט אַבער אַ גרויסע חסרון אויך [אם צריכים למדת "הצדקה"], - נאָר וואָס דען. -

[דבענין צדקה] אפילו ס'איז פאַרהאַן אַן עָנִי, [כשהם בבחינת] וְאֶת עַרְם וְעָרְיָה, אַבער על כל פנים ברויך צו זיין אַן עָנִי 'הַגּוֹן'.
וואָרן עניים 'שאינם מהוגנים', דאָס איז די קללה פון ירמיה הנביא [שביקש על

²² בגמרא סנהדרין (קיא.): וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעֵיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה (ירמ' ג. יד), אמר ריש לקיש דברים ככתבן, אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי, אלא אַחַד מֵעֵיר מְצִיל כָּל הָעִיר כּוֹלָה, וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה מְצִילִין כָּל הַמִּשְׁפָּחָה כּוֹלָה.

וועיין בס"ג בא תשב"ז (דברות קודש לשוכבים ח"ה) מה שהאריך שם רבינו בביאור דברי הגמרא אלו. ומבאר שם רבינו דגם ריש לקיש מודה בעצם קודש לדברי רבי יוחנן שהרבה מהם יצולו, ואכמ"ל.

אֲנִשִּׁי עֲנִתוֹת [הַכְשִׁילִם בְּעֲנִיִּים שְׁאִינִם מִהוֹגְנִים [כדי שלא יקבלו עליהם שכר]^{כד}. [ונמצא] ס'איז גאַרנישט קיין מצוה זיי צו געבן צדקה^{כה}.

כט

ועני "הגון" לענין זה, היינו שעכ"פ ישתוקק למצות ומעשים טובים, ויהיה לו רצון להיות יהודי כראוי, ולהדבק בבורא יתברך. ואז יזכה לעתיד לשמש "צדקה" ומרפא, אף שעתה אינו במדרגה כזו לשוב בתשובה שלימה כראוי [ונמצא דבכדי לזכות לאותה "צדקה"], ברויך מען זיין אן עניי 'הגון' על כל פנים. [והיינו דאף שאינם ראויים מצד מעשינו, מ"מ צריך שנהיה בגדר] מ'זאל דאס 'זוכין' !
 'לעכצן' נאך מצות ומעשים טובים !
 און 'וועלן' זיין א איד !
 און זיך 'וועלן' מ'דבק זיין אין באשעפער !
 [ובאופן כזה], הגם מ'איז נישט 'דערביי' מ'זאל טאקע טון תשובה שלימה, קאן מען האָפֿן [שנזכה להחסד הגדול, בבחינת "צדקה" לעניים].

ל

והעיקר להזהר שלא להיות בגדר עני "שאינו הגון"
 [נאך] 'אזויפיל' ברויך מען צו וויסן, מ'זאל נישט זיין קיין עניי 'שאינו הגון' !
 מ'איז גענוג אן 'עניי וואָכיון', עניי מ'דעת^{כז}, עניי מן המצות, עניי מתורה, עניי מ'מעשים טובים.
 אָבער על כל פנים 'עפעס' מ'זאל אין זיך האָבן.
 זיין כאַטש אן 'עניי הגון'.
 [דעמאלטס] וועט זיין וְזִרְחָה לָכֵם יְרֵאִי שְׁמִי שְׁמֵשׁ "צִדְקָה" וּמִרְפָּא.

לא

וכעין זה פירשו בלשון "צדקה" הנוכח בפסוק וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צִדְקָה, כי אברהם אבינו החזיק עצמו שהוא אינו ראוי להבטחת ברית בין הבתרים, רק 'חשב' שהקב"ה הבטיח לו כן בתורת "צדקה", וְהָאָמִין בַּה' שיעשה עמו צדקה וחסד אזוי ווי ס'שטייט (לך טו, ו) וְהָאָמִין בַּה' וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ "צִדְקָה", טייטשן די מפרשים^{כז}, אברהם אבינו, דער בורא כל עולמים האט אים צוגעזאגט די הבטחות [של בשורת בנים וירושת הארץ, און] ער האָט געוואוסט [והחזיק עצמו כן] ער איז נישט [ראוי], ער איז ביי זיך געווען צובראָכן, [וכמו שאמר] וְאָנְכִי עֹפֵר וְאֶפֶר (וירא יח, כז), [וחשב] ער איז נישט ראוי דערצו.
 ער האָט אָבער 'דאך' געגלייבט אין באשעפער.

^{כד} בגמרא בבא קמא (טז:) : דרש רבא, מאי דכתיב (ירמ' יח, כג) יִהְיוּ מְכַשְׁלִים לְפָנֶיךָ בַּעַת אַפְּךָ עֲשֵׂה כָהֵם, אמר ירמיה לפני הקב"ה, רבונו של עולם, אפילו בשעה שעושין צדקה, הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים, כדי שלא יקבלו עליהם שכר.

^{כה} והיינו שאינו מצוה כל כך כמו בנותן לעני הגון. וז"ל רבינו במסיבה מוצש"ק בחקותי תשט"ז (בתוך הדברים) : אַז מ'האָט געגעבן [צדקה] פֿאַר אַן עניי שאינו הגון האָט מען אויך א מצוה, אן אַריימאַן אַז מ'גיט אים, אפילו ער איז נישט קיין הגון, טוט מען אויך א מצוה, [הגם] ס'איז נישט אזא מצוה ווי פֿאַר אַן עניי הגון, [מכל מקום מצוה יש בו] ווייל מ'האָט געגעבן פֿאַר אַן עניי, אפילו אינם מהוגנים.

^{כז} כמבואר בגמרא נדרים (מא.) אמר אביי נקטינן, אין עניי אלא בדעה.

^{כז} עיין ברמב"ן שם : והנכון בעניי כי יאמר, שהאמין בה' וחשב כי בצדקו של הקב"ה יתן לו זרע על כל פנים, לא בצדקת אברם ובשכרו.

[ואמר בלבן] איי פארוואָס קומט עס מיר, [לזה אמר הכתוב] 'וַיַּחְשְׁבֶהָ' לוֹ "צִדְקָה", ער האָט עס 'גערעכנט' פאַרן בורא כל עולמים [פאַר אַ "צדקה"], 'ס'שטייט דאָךְ^{כח} [אז] דער בורא כל עולמים איז אויך מקיים מַצּוֹת צִדְקָה.

לב

וזהו גם כן ביאור לשון הפסוק וַיַּחְשְׁבֶהָ לָכֵם שְׁמִשׁ "צִדְקָה", ראפילו מו שאינו ראוי להכלל בחבורת הצדיקים, יזכה להכלל בחבורת הצדיקים לעתיד לבא, בתורת "צדקה לעניים"

דאָס קען זיין דער פֿשט טאַקע, וַיַּחְשְׁבֶהָ לָכֵם יִרְאִי שְׁמִי, וועט זיין שְׁמִשׁ "צִדְקָה" ומִרְפָּא. אפילו ווען מ'איז נישט ראוי מ'זאָל דיך אַרײַננעמען אין חבורת צדיקים, [מכל מקום] בתורת "צדקה" [וועט מען דיך אַרײַננעמען].

נאָר 'עפעס' ברויך מען טון דערצו, מ'זאָל כאָטש זיין אַן עֲנִי 'הגון', [און] מ'זאָל זוכה זיין צו 'דער' צִדְקָה.

לג

היוצא מזה לענין שבת הגדול

גם במצרים לא היו ראויים מצד עצמם, אלא שהיו בבחינת עני 'הגון', ולכן נאלצו בתורת צדקה וחסד לעניים

און אזוי איז געווען אין מצרים.

אלעס איז געווען אַ צִדְקָה וְחֶסֶד פונעם באַשעפער, וואָס אידן זענען ניצול געוואָרן פון די מַצְרִיִּים, פון די שְׁנֵי אַרְיוֹת, מִשְׁעָבוֹד לְגֹאֲלָהּ - אוי וויי - ומִאֲפִלָּה לְאוֹר גְּדוֹל.

דער בורא כל עולמים האָט געטון אַ חֶסֶד מיט אידן, [כאָטש] מ'איז נישט ראוי געווען, ווייל מ'האָט געהאַלטן פאַר'ן שער הנוֹרָא, [אַבער] דער בורא כל עולמים האָט אַרויסגענומען פון די שערי טומאה די אידן, מער וויפיל די מעשים [שלהם זענען געווען].

לד

אותן שנשאר ביומי אפילה, לא היו ראויין אף לתורת צדקה. ומ"מ לעתיד יתוקנו הרבה גם מהם, כי הקב"ה חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח

נאָר די וואָס זענען געבליבן אין די ימי אפילה, זענען נישט ראוי געווען צו 'דער' צדקה אויך נישט, [כי היו בבחינת עני 'שאינו הגון'], איבערדעס זענען זיי געבליבן [במצרים ומתו בימי אפילה].

און ס'שטייט דאָךְ^{כט} [אז] לעתיד פאַר ביאת המשיח, וועלן 'די' אויך האָבן אַ תיקון.

^{כח} וז"ל בס"ג תבא תשי"ח (לשון"ק עב, אות לט): דער בורא כל עולמים איז דאָךְ שוֹמֵר מִשְׁמֶרֶתָהּ שֶׁל תּוֹרָה (ירושלמי ר"ה א, ג), איז ער אויך מקיים מַצּוֹת "צִדְקָה".

^{כט} עיין באלשיך הק' פרשת שמות (ג, ד): כי בטומאת מצרים השופרת ומתדבקת בזהמת ישראל למרקם, היה בה עֲכִירוֹת וְדִקּוֹת, הַעֲכִירוֹת הוּא נמשל הָאֵשׁ הָעֵב, וְהַדִּקּ נמשל אל הַלֵּב היוצא מהאש, ואשר היו בישראל עכורי זוהמא נמשלים לשפלי האכות שבהם, כקוצים שבשפולי הסנה, ששלטה בהם עכירות טומאת מצרים, וזהו הַסֵּנֶה בַּעַר בָּאֵשׁ, כי כן בערה בס' וימותו בימי אפילה, אַךְ אֵינָנו אוֹפֵל לגמרי, כי הוא יתברך חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח לעתיד. והוא דעתנו, שעליהם אמר הכתוב (ישעי' כו, יג) וְהִנָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו'.

ובאגרא דכלה פרשת בא (עה"פ דבר נא באוני העם): אַךְ הוּא דִּבְחִיטֵיחַ לָנוּ הַשִּׁי" עַל יְדֵי הַנְּבִיא, דבאחרית הימים יבואו הנדחים בארץ מצרים, ופירשו לנו חכמי האמת הדכוונה על אותן שמתו בג' ימי אפילה, שלא יכלו להתברר אז, ויוגמר בירורם לעת קץ.

ובס"ג שמות תשי"ז הביא רבינו ענין זה מדברי הילקוט ראובני פרשת בא (עה"פ לא ראו איש את אחיו) שהביא בשם הרמ"ע מפאנו בספר עשרה מאמרות (חיקור דין ג, כא) שכתב: בימי אפלה שמתו רבים מן הרשעים כתיב (בא

אין דעם איז פאַרהאַנדן, אין דעם איז דאָ דרכים שונים ומשונים, וואָס [עמקו מִחֲשֻׁבוֹתָיו יתברך [שלא ידח ממנו נדח], וואָס אונז פאַרשטיי מיר נישט. אָבער דער תוכן הדברים איז דאָך אַזוי [כאמור].

לה

ישוב קושיא ב

כיון שלא היו ראויים מצד עצמן, על כן היה להם גם פחד במצרים, מבחינת יום "הגדול והנורא"

לאַמיר'זשע זען [בטעם שנקרא שבת "הגדול"].

על כל פנים, אידן זענען דאָך דעמאָלטס אויך נישט ראוי געווען, [מ'איז געווען] פיל מיט עבודה זרה וכדומה, האָט מען דאָך געוויסט טאַקע [אַז ווען] ס'וועט קומען אַ גאולה מוז [עס] זיין בלויז חסד ורחמים.

נאָר וואָס דען, אָבער דער פחד איז דעך דאָך געלעגן, אוי ! ווייל מ'האָט געוויסט וויאַזוי מ'זעט אויס.

האָבן זיך אַלע געפאַרכטן.

אפילו משה רבינו האָט זיך געפאַרכטן, [וכמו שאמר] וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, זאָגט דאָרט רש"י באיזה זכות!.

[וממילא] האָט מען געוויסט ס'קומט אַ יום "הגדול והנורא".

לו

אבל לבסוף נמצא שכבר נגמר בחינת "נורא" בימי האפילה, ואח"כ היה רק בחינת "הגדול" והחסד בלבד

נאָר וואָס דען, דער "נורא" איז דורכגעגאַנגען [ונגמר] אין די ימי אפילה.

אָבער מ'האָט דאָך אָבער געזען [שעדיין היה בהם עונות. און] דאָס איז דאָך אויך נישט אַלעמאָל אייניג [הבחינת נורא אצל כל אחד], ווייל יעדן ווען ס'קומט זיין צייט [אַז מקבל גמולו].

האָבן זיי זיך געפאַרכטן [מה יולד יום]. זיי האָבן דאָך געזען [אַז] מ'איז נאָך אַלץ פיל מיט עונות, האָט מען מורא געהאַט ס'וועט זיין אַ יום "הגדול והנורא", די ביידע [בחינות].

י. כג) לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֶךְ בְּמוֹשָׁבָתָם, וְכֹא הִרְבּוּ הַהוֹרוֹת כִּי אִפְּלוּ הַבְּלָתִי רֵאשִׁים לְגֹאֹל, כִּיּוֹן שִׁמְתוֹ מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה, הָיָה לָהֶם אֹרֶךְ בְּמוֹשָׁבוֹתָם בְּגֵן עֵדֶן אִישׁ לֹא נִעְדָר, ע"כ. וְעוֹד הִבִּיא שֶׁ בְּשֵׁם הֶרֶם"ע בִּסְסֵר יוֹנָת אֵלֶם (פרק יט) שִׁכְתָּב: אוֹתָם שִׁמְתוֹ בְּמִצְרַיִם בְּיָמֵי אִפְּלִיָּה, כְּדֵי שִׁיתְקַנּוּ אַחֵר כֶּךְ עַל יְדֵי הַצְדִּיקִים שִׁיִּצְאוּ חֲפְשִׁי מִכּוֹר הַבְּרֹזֶל, וְכַחַם יִפֶּה עַל הַגְּאֻלָּה וְעַל הַתְּמִירָה שֶׁל אֵלֶּה, בְּסוּד הִיָּיבּוֹם.

וּ"ל רְבִינוּ שֶׁ: פֻּן 'דִּי' זַעֲנֵן אֶסָּךְ נִתְקַרַּב גַּעוּוֹרָן אִין דִּי דוֹרוֹת [שלאחר זה], זִי זַעֲנֵן נֶאֱכָאמָל אַרְיֵבֶרְגֶּעֶקוּמֶען, מְגוּלָּל גַּעוּוֹרָן, אִין דִּי דוֹרוֹת פֻּן נֶאֶךְ יִצִּיאַת מִצְרַיִם זַעֲנֵן 'דִּי' נֶאֱכָאמָל אַרְאָפֶּגֶקוּמֶען אִין דִּי זַעֲנֵן פֶּאָרְרָאכְטֵן גַּעוּוֹרָן, אִין לַעֲתִיד וּוְעַלְן 'דִּי' אוֹיךְ צוֹרִיקֵינִן קִיִּין יְרוּשָׁלַיִם, [וְעַל זֶה נֹאמַר] וְכֹאֵו הָאֲבָדִים בְּאַרְץ אֲשׁוּר "וְהִנֵּחִים בְּאַרְץ מִצְרַיִם" וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶּ בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, דִּי וואָס זַעֲנֵן 'נִדַּח גַּעוּוֹרָן אִין מִצְרַיִם' טאַקע, דִּי אַלע וּוְעַלְן אוֹיפִשְׁטִיִּין נֶאֶךְ תַּחֲיִית הַמֵּתִים.

וְעִיִּין בּוֹוֶהר הַקֹּדֶשׁ (ח"א ר.י.): תָּא תָּזִי, פֶּד יָקִים קֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְהֵאֵי קַל מַעֲפָרָא, וְיִתְחַבֵּר בְּוָא"ו, כִּדִּין כָּל מַה דְּאִתְאֲבִיד מִנֵּיהּוּ בְּזִמְנָא דְּגֻלְתָּא יִתְהַדַּר, וְיִתְעַדְנֵן בְּהוֹרִין עֲלָאִין דְּאִתּוּסְפֵּן מִגּוּ עֲלָמָא עֲלָאָה, כְּמַה דְּאִתְ אָמַר (שם כז, יג) וְהָיָה בְּיָוֶם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל וְכֹאֵו הָאֲבָדִים בְּאַרְץ אֲשׁוּר וְהִנֵּחִים בְּאַרְץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶּ בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם.

^ל וכדוּבא לעיל אות יא, וּבִהְעֵרָה יִגִּיד.

לז

אבל הם לא ידעו מזה עד שהגיע יום עשרי בניסן שחל בשבת, שאז זכו לכה התשובה בצירוף כח השבת, וידעו כי נמחל להם אף עון עבודה זרה החמורה, ולכן ידעו כי מעתה יהיה רק בחינת "הגדול" בלבד.

אָבער ס'איז אָבער געקומען דער עשרה בניסן, [וואָס דעמאָלטס] מיטן כח פון "שבת" איז געווען מ'שכו ידיכם מעבודה זרה, און ס'האָט צוגעהאַלפן דער שבת, [ונאָכמאָר לעיל שאז נתקיים] ב'שוכה' 'נחמת' 'תנשענו', מיט דעם זענען אידן 'געהאַלפן' געוואָרן, איז עס געבליבן אַ בלויז יום "הגדול", ס'איז שוין נישט געווען קיין "נורא". [שאז נתגלה כין] דער נורא איז שוין געווען פאַראַיבער געגאַנגען אין די ימי אפילה, ס'איז געבליבן נאָר בלויז אַ יום "הגדול", נישט קיין יום "הגדול והנורא", אַזוי ווי ס'שטייט ווען ס'איז לאַ זכו, בַּעֲתָהּ. [ונאָמאָ דבאָתוּ שבת] איז שוין געבליבן [נאָר] אַ יום "הגדול".

לח

ולכן נקרא 'הגדול', כי מאז ואילך ידעו שלא יהיה עוד בחינת 'הגדול והנורא', רק בחינת 'הגדול' בלבד איבערדעם איז רעכט פאַרוואָס דער שבת הייסט שַׁבַּת "הגדול". וואָרן ביז דעם י' בניסן איז נאָך אַזוי געווען דער מצב, מ'האָט נאָך חלילה געהאַט צו דערוואַרטן אַ יום "הגדול והנורא", ווען ס'איז ביידע אינאיינעם, "חסד" פאַר די צדיקים, - דאָרט איז אויך געווען צדיקים, שבטו של לוי און כדומה, - חסד [לצדיקים], און חלילה "נורא" פאַר יענע.

נאָר 'דער' שבת, - דער יום, דער עשרה בניסן [שבו מ'שכו ידיהם מע"ז וְלָקְחוּ צֶאֱן לַמִּצְוָה], בצירוף מיטן כח פון שבת, [שעל זה אמרו] כל השומר שבת כהלכתו [אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו], - האָט געברענגט מחילת עונות.

ס'איז געווען מ'שכו ידיכם מעבודה זרה, און דער מצוה פונעם פסח וואָס זיי האָבן געקויפט [בעשור]. 'דעס' אינאיינעם מיטן שבת, האָט גורם געווען אַז ס'איז געבליבן נאָר אַ יום "הגדול", אָן [פּחַד], נישט קיין "נורא".

לט

ישוב קושיא א

ולכן קבעו זכרון הנס על יום השבת, כי כח השבת גרם לכל זה

איבערדעם איז רעכט פאַרוואָס דער "שבת" הייסט "שַׁבַּת הגדול", וואָרן 'דעס' האָט געברענגט די הכרעה אַז ס'איז נאָר געווען "הגדול", נישט קיין נורא, הגדול אַליין, און דאָס האָט גורם געווען דער שבת, איבערדעם האָט מען דאָס נישט געלאָזט אויף י' בניסן, וואָרן דער עיקר האָט צוגעהאַלפן דער שבת.

מ

ישוב קושיא א (באופן ב)

ועוד טעם, כי גם מה שהיה בחינת "הגדול" לבד ביום ראשון של פסח, כבר נשפע בשבת שלפניו, כמבואר בוהר דכל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעא תליין

און עקסטערדעם איז דאָך פֿל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעא תליין (זוהר ח"ב פח.), 'וואָס' ס'ווערט געטון אַ גאַנצע וואָך, איז [נשפע] אין שבת דערפריער. [וממילא גם בחינת "הגדול" והחסד שהיה לאחר מכן ביום ט"ו ניסן], איז דאָך עס טאַקע אינעם שבת [דערפריער] געטון געוואָרן, אַז ס'זאָל אַזוי זיין [ביום היציאה], אַזאָ גאולה, אַז ס'זאָל זיין 'בלויז' אַ יום "הגדול", נישט "נורא".

מא

הקדמה לישוב קושיא ג-ד

על ידי מה זכו במצרים לבחינת "הגדול" והחסד, מבלי בחינת "נורא", זה היה ע"י המתנה של "תשובה" בצירוף המתנה של "שבת", שעל ידי זה נמחל גם עון עבודה זרה

[און] פאָרוואָס איז דאָס געווען, פאָרוואָס איז דאָס געווען אז ס'האָט געקאָנט צוקומען צו דעם, [אז] ס'זאל נאָר זיין הגדול, נישט נורא.

ווייל דער בורא כל עולמים האָט געטראָפֿן [נעצה ורפואה לנפש החוטאת, על ידי שיעשה "תשובה" ויתכפר לו]^א. דער בורא כל עולמים האָט געגעבן אַ מתנה אז ס'קאָן נוצן תשובה אויף 'אלע' עונות, אפילו אויף "עבודה זרה" ווער ס'איז געכאָפט, מיטן כח פון שבת אינאיינעם.

מב

ישוב קושיא ג

וזהו ביאור המדרש פליאה: האדם שעשה עבירה וחזר בו ועשה תשובה הקב"ה מוחל לו על "כל" עונותיו, והכוונה לרבות דמיעול תשובה אפילו על עון עבודה זרה, והיינו כשהוא בצירוף כח השבת

דעם זאָגט דער מדרש, האדם שעשה עבירה וחזר בו ועשה תשובה, איז הקדוש ברוך הוא מוחל לו, וועט מען מיינען [אז] נישט אויף אלע עונות איז אזוי, [לזה הוסיף ואמר] על "כל" עונותיו, יעדן [חטא], אויף 'אלע' עונות איז אזוי. כאָטש וועלעכען עון^ב, אז מ'טוט דערויף תשובה, איז הקדוש ברוך הוא מוחל לו. און טאָקע אפילו [אויף] עבודה זרה אויך.

מג

ישוב קושיא ד

ולזה סיים המדרש פליאה: ולכך נקרא שבת הגדול. כי גם הנס דשבת הגדול היה ע"י כח התשובה בצירוף כח השבת, שעי"ז נמחל להם אף עון עבודה זרה, ומטעם זה נקרא שבת "הגדול", כי עי"ז זכו לחסד ורחמים לבר, מבלי בחינת "נורא" און דאָס איז דאָך [דער טעם], "לכך" נקרא שבת הגדול, דאָס איז דאָך דער טעם פון "שבת הגדול", ווייל דער 'תשובה' פון דעם 'שבת', דער פֿשוּכָה וַנַּחַת, האָט גורם געווען אז ס'איז שוין נישט געווען נאָר "גדול", און נישט "נורא". איבערדעם איז דאָס מקושר [דברי המדרש, כי בצירוף כח השבת] מיט דעם איז דאָך אַ מציאות אז אַ איד קען אויף 'אלעס' תשובה טון, [אפילו על עון עבודה זרה].

מד

ביאור לשון המדרש: "האדם" שעשה עבירה וחזר בתשובה, מוחלין על כל "עונותיו"

בגמרא שבת הוכיזו רק כי "אפילו עובד עבודה זרה" מוחלין לו ע"י ששומר שבת כהלכתו, ומשמע דהוה עון היותר חמור שנמחל, אבל עון מינות דחמור יותר מעון ע"ז, לזה לא מהני תשובה רק בצירוף המיתה, וכמו שאמרו דהפורש ממינות מית הגם [עס] זעט אויס^א [אז] נאָר ביי עובד עבודה זרה [מוחלין לו 'בחייו', ע"י שמירת 'שבת' בצירוף התשובה], אָבער מינות שטייט שוין נישט [דמהני צירוף השבת, שיוכל להשאר בחיים כשפורש מזה].

און ס'שטייט דאָך [אז] רחמנא ליצילן מינות איז דאָך אַרגער פון עבודה זרה, אזוי

^א וכמבואר בפסיקתא דר"ב (כד, ז), וביבליקוט (יחזקאל רמז שנה) ובירושלמי (מכות ז): שְׁאֵלוּ לַחֲכָמָה חוּטָא מְהוּ עֲנִשׁוּ, אַמְרָה לֵהֶם חֲטָאִים תִּרְדָּךְ רַעָה (משלי יג, כא). שְׁאֵלוּ לַבְּנוּאָה חוּטָא מְהוּ עֲנִשׁוּ, אַמְרָה לֵהֶם הִנֵּפֶשׁ הַחוּטָאָת הָיָא תְּמוּתָא (יחזקאל יח, כ). שְׁאֵלוּ לַתּוֹרָה חוּטָא מְהוּ עֲנִשׁוּ, אַמְרָה לֵהֶם יִבְיָא אִשֶּׁם וִיתְכַּפֵּר לוֹ. שְׁאֵלוּ לַהֲקָבִיָּה חוּטָא מְהוּ עֲנִשׁוּ, אַמְרָה לֵהֶם יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וִיתְכַּפֵּר לוֹ, הֵה"ד (תהלים כה, ח) טוֹב וְיִשָּׁר ה' עַל פֶּן יוֹכֵחַ חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ.

^ב פירוש: סיי וועלכער עון.

^א בלשון הגמרא 'אפילו' עובד עבודה זרה כדור אנוש, מוחלין לו.

ווי ס'שטייט דאָך אין די גמרא^ל, און אין רמב"ם^ה, און איבערפֿאַל^י.

[וממילא] אַז ס'שטייט "אפילו"^ל [עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו], איז דאָך געדרנגען [אין] 'ווייטער' נישט, השם ירחם^ל.

און 'דאָס' [עין] 'מינות' איז טאַקע נישט געווען אין מצרים^ט.

מה

וא"כ לכאורה יש להקשות על לשון המדרש שמוחלין לו "כל" עונותיו, להשאר בחיים. והלא עין מינות לא נמחל באופן זה וא"כ לכאורה קשה למה אמר המדרש שמוחלין לו על "כל" עונותיו, והלא יש עון מינות שעל זה לא מהני שמירת שבת עם התשובה רק בציורף המיתה, וכמו שאמרו דהפורש ממניות מיתת.

^ל בגמרא שבת (קטז): ספרי מינין אין מצילין אותם מפני הדליקה וכו', א"ר טרפון וכו' שאם יבאו לְיָדֵי שֶׁאֵינִי אֲשֶׁרֻן אֲתָם וְאֵת הָאֲזְכֹּרוֹת שֶׁבָּהֶן, שֶׁאִפְּלוּ אִדָּם רֹדֵף אַחֲרָיו לְהוֹרֹגוֹ וְנָחַשׁ רֵץ לְהִכְשֹׁו, נִכְנָס לְבֵית עֲבֹדָה זָרָה וְאֵינִי נִכְנָס לְבִתְיָהֶן שֶׁל אֱלֹו, שֶׁהָלָלוּ מִכִּירָיו וְכוּפְרִין, וְהָלָלוּ אֵין מִכִּירִין וְכוּפְרִין, [פִּירֶשׁ: "בְּקִרֵּי הָעֹבָדִים ע"ז, אֵין מִכִּירִין, שֶׁהֵי בִּכְךָ גָּדְלוֹ וְכך לְמִדּוֹם אֲבוֹתָם], וְעֲלִיהֶן הִכְתוּב אֹמֵר (ישע"י נ, ח) "אַחֲרֵי הַדָּלָת וְהַמְזוּזָה שֶׁמֶת זָכְרוֹנָךְ [זָכְרוֹן הוּא בִּידָךְ וְאֵינָה שִׁכְחָה לָךְ, אֲלֵא שֶׁהִשְׁלַכְתָּ אוֹתִי אַחֲרֵי הַדָּלָת]. א"ר יִשְׁמַעֲאֵל, קָל וְחֹמֶר, וְמָה לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ אִמְרָה תוֹרָה שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בְּקִדּוּשָׁה יִמָּחֶה עַל הַמִּס, הָלָלוּ שְׁמִטְלִין קִנְיָה וְאִיבָה וְתַחֲרוֹת בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶן שֶׁבְּשָׁמַיִם, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, וְעֲלֵיהֶם אִמְרָה דוֹד (תְּהִלִּים קלט, כא) "הָלֹא מִשְׁנֶאֱיָךְ ה' אֶשְׁנָא וְגו'.

ובגמרא עבודה זרה (דף כו): תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן, העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה, לא מעלין ולא מורדין, אבל המניין והממורות [והאפיקורסין], מורדין ולא מעלין.

^ה עיין ברמב"ם הלכות ע"ז (פ"י), והלכות רוצח (פרק ד), שמותר להרגן. ובהלכות עדות (פרק יא), שהם גרועים מן הגוי. ובהלכות אבל (א, א) שאין מתאבלין אליהן כי עליהם נאמר מִשְׁנֶאֱיָךְ אֶשְׁנָא, ובהלכות תשובה (ג, ז), שאין מקבלין אותם בתשובה. ובפירוש המשניות (סנהדרין י, א) שאינם מהכלל ישראל. וע"ע בספר המורה (א, לו).

^ל עיין ביואל משה (ב, א): והנה מבואר בגמרא ובכל הפוסקים הדמיונים והאפיקורסים שבשישראל גרועים מעכו"ם, שהרי בעכו"ם לא מעלין ולא מורדין ובאפיקורסים מורדין ולא מעלין כמבואר בגמרא ע"ז (דף כו) וברמב"ם (פ"י מהל' ע"ז פ"ד מהל' רוצח ובפ"א מהל' עדות) שהם פחותין מן העכו"ם, וכן הוא בשלחן ערוך (י"ד סימן קנ"ח וחור"ם סימן תכ"ח). והרמב"ם (פ"י מהל' ע"ז) כתב הטעם שאפיקורסים גרועים מן העכו"ם, בשביל שמסירין את העם מאחריה, ונראה הטעם בזה בשביל שעלולים יותר מן העכו"ם להסיר לב העם מאחרי השי"ת, וא"כ הדבר פשוט שגרע הרבה יותר לדור בעיר שרובה מינים ואפיקורסים מעיר שרובה עכו"ם. ובפרט בזמן התנאים שכבר בטלוהו ליצרא דע"ז וכו', אלא שאעפ"כ חמיר ענין ע"ז, ומכל שכן במניות שמלבד שבעצם הדין חמיר מניות הרבה יותר מע"ז, כמבואר ברמב"ם, [הרי] גם לא נתבטל יצרא דמניות, כי אדרבה אמר ז"ל (ע"ז כו): שאני מניות דמשכא, ומחמת רוב התגברות המניות רח"ל תקנו ברכת המינים וכו'.

ועיין עוד ביואל משה (א, קח): ומלבד הטעם שאמר רבי טרפון (שבת סט) על גריעותא דמינים מגויים, בשביל שמכירין וכופרין, כתב עוד הרמב"ם (בפ"י מהל' ע"ז) דלכן חמורין האפיקורסין מישראל מהגויים שיש בהם דין מורדין ולא מעלין שאינו כן בגויים, בשביל שמסירין את העם מאחריה. ובספר המורה כתב שבעצם הענין גרועים המינים מהגויים, שהמינים אינם מאמינים כלל באמונת הבורא יתברך שמו, והגויים מאמינים על כל פנים במציאות הענין, אלא שטועים במחליפין.

וד"ה בשו"ת דברי יואל (קיה, ז. ד"ה ואף) ודברי יואל מכתבים (מכתב עה): ומבואר בגמרא בכמה מקומות דמניות גרע מעבודת זרה, והרמב"ם ז"ל כתב הטעם של חומר המינות מעבודה זרה, יען שעבודה זרה הוא מאמין על כל פנים בעיקר מציאות הבורא, אלא שטועה ומחליף כח זה לאחר רח"ל, אבל במניות הוא מכחיש רח"ל את כל המציאות, וזה חמור יותר. וטעם זה כתב גם הרמ"ק ז"ל (ע"י אור נערב פרק ד), ובשאר הראשונים כתבו עוד טעמים אחרים, עכ"פ לכולי עלמא חמור הוא מעבודה זרה.

^י ועיין ביואל משה (מאמ"ב, ב) שםבאר רבינו מדברי חז"ל והראשונים, דבמקום שנאמר הלשון "אפילו" אין לך בו אלא חידושו, ולא יותר מזה.

^ה וכן דייק הפרישה (וא"ח רמב, ד) מלשון הגמרא וז"ל: אפילו עובד עבודה זרה 'כאנוש' מוחלין לו. מסיים בגמרא, שנאמר (ישע"י נ, ב) "אֶשְׁרֵי אֶנְשׁוֹ יַעֲשֶׂה זֹאת וְגו' [שֶׁמֶת שְׁפָתַי מִחֲלָל, אֵל תִּקְרִי מִחֲלָלֹו אֲלֵא מִחֲלוֹ לו, וּפִירֶשׁ רִשְׁי, דוֹר אָנוֹשׁ הִתְחַלִּי לַעֲבֹד עֲבֹדָתוֹ זָרָה. וְנִרְאֶה לִי שֶׁלֶכֶן אָמַר "כָּאֲנוֹשׁ", לִפִּי שֶׁאָנוֹשׁ עֲבַד עֲבֹדָה זָרָה בְּטַעוֹת, שְׁטַעָה לֹמַר שֶׁרָאוֹי לַעֲבֹד וּלְחַלּוֹק כְּבוֹד לְכוֹכְבִּים וּמִזּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָאֵרִיךְ הֶרְמִב"ם בְּתַחֲלַת הַלְכוֹת עֲבֹדָה זָרָה (א, א), וְאֵם אֲחֵד עֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה בְּטַעוֹת זֶה וּמִשְׁמֵר שֶׁבֶת כְּהִלְכָתוֹ מִחוּלִין לוֹ. וְכַתֵּב הִבִּית יוֹסֵף מִפְּנֵי שֶׁשֶׁבֶת שִׁקּוּלָה נִכְגַּד כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵיָא מוֹרָה הַשְׁגָּחָה וְחִידוּשׁ הָעוֹלָם וְתוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא שׁוֹמֵר שֶׁבֶת, וְדָאִי עֲבֹדָה זָרָה שֶׁעֹבֵד אֵינוֹ מִפְּנֵי שְׁמָאֵמִין בָּהּ, וְלִכֵּן יֵשׁ לוֹ תוֹחַלַת מַחֲלִיָּה עַל יַד תְּשׁוּבָה, מִיֵּשׁ שֶׁאֵין כֵּן עֲבֹדָה עֲבֹדָה זָרָה לִפִּי שֶׁעוֹלָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁבָּה מִמֶּשׁ, שֶׁהוּא רְחוּק לְשׁוֹב בְּתִשְׁבּוּבָה עַכ"ל [ש"י ה"ב].

^ט ולכן מהני להם הכח של שבת הגדול. כי לא היה בהם רק עון עבודה זרה, אבל לא ח"ו מחשבת מניות.

מו

אבל ביאור הענין, כי מינים ואפיקורסים אינם בגדר ישראל, ואף לא בגדר אדם, ועל כן עון מינות לא נכלל אפילו בסוג לשון "עונות", וסוג לשון "האדם" שעשה "עבירה" וחזר בו

אָבער 'דעס' [מינות], פון 'דעם' לא דיברה תורה.

[דעונות של מינות] 'די' זענען נישט בסוג "עונות" [ולכן לא נכלל זה בלשון המדרש האדם

שעשה "עבירה" מוחלין על כל "עונותיו"].

און 'דער' [המין] איז נישט בסוג פון קיין "מענטש"^מ [ולכן לא נכלל בלשון המדרש "האדם" שעשה עבירה וכו'], און נישט [בסוג] פון קיין "איד" אודאי נישט^{מא}. רחמנא ליעלן, [דאָרט] וואו ס'איז דאָ מינות און כפירה.

[וכן לא שייך על זה הלשון וחזר בו ועשה "תשובה"], אַזוי ווי מ'דָרש'נט^{מב} [אַז] אפילו אויב וויל ער חזור זיין בתשובה [לא ישיגו אַרְחוֹת חַיִּים, אלא הפורש ממינות מיד מיית]. [ולכן גם בהשומר שבת כהלכתו אמרו רק כי "אפילו" עובד "עבודה זרה" מוחלין לו] אָבער ווייטער נישט. זאָגט ער די רבותא נאָר 'דעס' [עובד עבודה זרה, דמוחלין אף באופן שנשאר בחיים. אבל לא בעון 'מינות' ממש ח"ו].

מז

סיום ישוב קושיא ד

אָבער על כל פנים [אתי שפיר דברי המדרש פליאה, כי] איבערדעם איז לכך נקרא שַׁבַּת הַגָּדוֹל, איז דאָס אַלעס פון 'דעם', [דכח הנסים במצרים היה ע"י מחילת כל העונות, ואף עַן עבודה זרה, ע"י תשובה בצירוף "השבת"].

מח

היוצא מכל זה לענין מצב דורינו:

און אַזוי האָפּ מיר [גם עתה], אַז דער בורא עולם וועט העלפן.

דעמאָלט [במצרים] איז אויך געווען דער "נוֹרָא" איז פֿאַריבער 'פריער', און דערנאָך איז שוין געקומען מיט [בלויז] "חסדים".

אַזוי האָפּ מיר, [אַז] ס'איז שוין גענוג געווען גענוג פון דעם "נוֹרָא". אַזויפיל פֿחד מיט פֿחֲדִים האָבן שוין אידן גענוג מיטגעמאַכט.

^מ עיין ויואל משה (מאמר ג, כז) וז"ל: עיין בתשובת הרשב"א (מהדורא קמא, סימן תיד) שאמר על מי שאמר דברי מינות והוציא את דברי התורה"ק מפשטות דברי הכתובה באומרו שאתה ושרה חומר וצורה וכדומה, והאריך לקללו שם בקללות נמרצות ונוראות עם כל המינים רחמנא ליעלן, וכתב שם באמצע דבריו וז"ל, האיש ההוא העיד ונאמן על עצמו יותר ממאה עדים שאינו מזרעו של אברהם, ותפלתו לא ישמע ה', שאינו אפילו מזרעו של עשו וישמעאל, רק מאותן שדין וליילין שנולדו מחוה ואדם הראשון, על כן תקללם בכל לשון וכל ישראל נקיים עכ"ל. והנה מ"ש הרשב"א וז"ל שאינם גם מזרע עכו"ם אלא שדין ורוחין וליילין אינו מוכן לכאורה, שהרי אנו רואים שנולדו מזרע אנשים ולפעמים גם מבתי הכשרים בבישראל ונתפסו אחר כך למינות והמה בדמות וצלם של שאר אנשים וכו'. וצריך לומר כוונתו על דרך שכתבו הרמ"ק והאר"י וזה"ה דמה שמברכין בכל יום ברכת שלא עשני גוי, דקאי על מה שלא נתחלף לו כלילה נשמת גוי וכו'. ועל דרך זה י"ל כוונת הרשב"א וז"ל שנשמת המינים נתחלף להם בשדין ורוחין וליילין אף שנשארו בגופם בצלמם ודמותם, עיי"ש עוד.

^{מא} כמבואר בפירוש המשניות להרמב"ם (סנהדרין י, א), דלאחר שביאר הי"ג עיקרי האמונה, כתב: וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר בה אמונתו בה', הוא נכנס בכלל ישראל, ומצוה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שצוה השי"ת איש לחבירו מן האהבה והאחווה, ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע, הוא נענש כפי חטאיו, אבל יש לו חלק לעולם הבא, והוא מפורשי 'ישראל'. וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות, הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר, ונקרא צדוקי ואפיקורוס וקוצץ בנשמתו, ומצוה לשונא, ועליו נאמר (תהלים קלט, כא) הָלֹא מְשַׁנְאֶךָ ה' אֱשָׁנָא.

^{מב} בגמרא עבודה זרה (יז): כָּל בְּתָאָה לֹא יִשְׁכְּבוּן וְלֹא יִשְׁיִגוּ אֲרָחוֹת חַיִּים (משלי ב, יט), וכי מאחר שלא שָׁבוּ היכן ישיגו, הכי קאמר, ואם ישובו לא ישיגו אורחות חיים, למימרא דכל הפורש ממינות מיית וכו'.

מט

הגם אין פסוק זעט אויס, ער זאגט [לפני בוא יום ה'] הגדול והנורא, שטייט קודם [דער] "הגדול" [ואח"כ הנורא].

[יש לומר דזהו רק יען] דער בורא כל עולמים איז מקדים [בפסוק דעס] וואָס ס'איז חֲשׁוֹב'ער, [אזוי ווי] ס'איז אַ פלוגתא אין די גמרא^מ אַקעגן אַ פְּרָכָה [על הפירות איזה מהן להקדים, ומוכח שם דמה שהוא] מוקדם בקרא איז ווייל ס'איז חֲבִיב [לפני המקום]^מ.

נ

[ויעוד מצינו בגמרא (סנהדרין מ.) כי בדיני נפשות] פּוֹתְחִין בְּזָכוֹת'.
[ולכן הקדים לשון "הגדול", שהוא ענין זכות, ללשון "נורא" שהוא ענין חובה. אבל באמת הנורא הוא מוקדם בזמן, ואח"כ יבא חסד הגדול].

נא

[עכ"פ] מ'זעט דאָך דאָרט [במצרים] אויך, דער "נורא" איז פאַראיבער 'פריער'.
אזוי האָף מיר, דער בורא כל עולמים זאל העלפן מ'זאל מיר שוין היצטערט האָבן טאַקע נאָר אַ יום "הגדול", און נישט קיין "נורא".
דער "נורא" איז שוין געווען גענוג, נאָר דעם יום "הגדול" האָב מיר נאָכנישט געזען.

נב

בעונינו הרבים, דער יום הנורא האָט מען שוין אַסאַך מאָל אַסאַך טעג געזען.
דער בורא כל עולמים זאל העלפן, אַצינדערט זאל מיר טאַקע האָבן ס'זאל זיין אַ שְׁבַת "הגדול", טאַקע 'נאָר' הגדול, 'בלויז' חֶסֶד וְרַחֲמִים.
ס'זאל זיין הַנְּנִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵינוּ, וועט עס ממילא זיין [יום הגדול והחסד], וואָרן ס'איז דאָך שוין 'געווען' [דער] נורא.
[ומה שנאמר לפני בוא יום ה' "הגדול והנורא"], מ'מיינט לאפוקי אַז ס'איז 'זכו', וואָס דעמאלטס גייט עס גאָרנישט [קיין פחד], געשעט גאָרנישט קיין שום ענין פון "נורא", קיין שום נזראות, קיין שום צָרָה.

^מ במשנה ברכות (מ): היו לפניו מינין הרבה, רבי יהודה אומר אם יש ביניהן מין שבעה עליו הוא מברך, וחכמים אומרים מברך על איזה מהן שירצה.

ובגמרא (שם מא.): היו לפניו מינין הרבה כו'. אמר עולא, מחלוקת בשברכותיהן שוות [פירש"י: בשברכותיהן שוות. כגון זיתים ותפוחים, דתרוייהו בורא פרי העץ, ובא לפטור את שתיהן בברכה אחת], דרבי יהודה סבר מין שבעה עדיף, ורבנן סברי מין חביב עדיף [איהו שירצה] דמתניתין, 'את החביב עליו' משמע, אבל בשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה וכו'. [פירש"י: אין ברכה אחת פוטרתן, ושוב אין כאן מחלוקת].
פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא, חד אמר מחלוקת בשברכותיהן שוות דרבי יהודה סבר מין שבעה עדיף ורבנן סברי מין חביב עדיף, אבל בשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה. וחד אמר אף בשאין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת. בשלמא למאן דאמר בשברכותיהן שוות מחלוקת שפיר, אלא למאן דאמר בשאין ברכותיהן שוות פליגי, במאי פליגי [פירש"י: הא ודאי לא מפטרי בחדא ברכה]. אמר רבי ירמיה להקדים [בלהקדים פליגי], דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה, שנאמר (עקב ח, ה) ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש.

וע"ע בגמרא ראש השנה (יב): תנא לירקות ולמעשרות ולגדרים. לירקות מאי ניהו מעשר ירק, היינו מעשרות. תנא דרבנן וקתני דאורייתא. וליתני דאורייתא ברישא. אידי דחביבא ליה אקדמה.

^מ ועל כן כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה לדעת רבי יהודה (דכותיה פסק הרא"ש), וכן אפילו לדעת החכמים (דכן פסק הרמב"ם) דאולינן בתר החביב לאדם, מ"מ כששניהם חביבים עליו בשוה, צריך להקדים את המוקדם בקרא שזה מורה שיש לו חשיבות יותר לפני המקום. ולדינא עיין בזה באורך בטור ושו"ע (אור"ח סימן ריא), ובנו"כ שם (ועיי"ש בטור"ס ס"ג).

אָבער בעונונינו הרבים וואָס ס'איז געווען [איז דאָך שוין געווען גענוג. אָבער] אַצינדערט שוין בלייבט צו האָפּן, מ'זאָל מיר טאָקע זוכה זיין טאָקע נאָר צו'ן אַ "יום הגדול". די בחינה פון "שַׁבַּת הַגְּדוֹל".

אָזוי ווי ס'איז געווען דעמאָלטס [במצרים אין] 'דער' שבת דערפריער, ווען ס'איז געטון געוואָרן דער יום גאולה און יום שמחה לישראל, אידן זענען געהאַלפן געוואָרן.

אָזוי [יהיה גם לעתיד, כדכתיב] פֿימִי צאתָךְ מִמִּצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת (מיכה ז, טו), [וכן אמרו] בִּנְיָסֵן נִגְאָלוּ וּבְנִיסֵן עֲתִידִין לִהְיוֹת (ראש השנה יא).

און [כן מורה לשון הפסוק] (בא יב, מב) דער לֵיל שְׁמֵרִים הוּא לַה' לְהוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם (הוא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה') שְׁמֵרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹתֵם. זאָל טאָקע נתעורר ווערן [גם עתה רק] "רַחֲמִים וְחֶסֶדִים" לְיִשְׂרָאֵל.

נג

[כי באמת] ווען איז נאָך געווען [עת פחד כמו שעבר על דורינו], וואו איז געווען אַ דור [מיט] אַזאַ ביטער שפלות, מיט אַזויפיל פֿחד פֿחדים, אַ יום נוֹרָא' בִּאֲרָבַע כְּנִפּוֹת הָאָרֶץ. בעונונינו הרבים האָבן שוין אידן [מיטגעמאַכט גענוג], פֿי "נוֹרָא" הוּא בעונונינו הרבים וואָס ס'איז איבעראַל.

נד

נאָר אונז האָב מיר שוין צו דערוואָרטן - דער בורא כל עולמים יִרְחֵם עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל - דער "יום הגדול", טאָקע די בחינה פון "שַׁבַּת הַגְּדוֹל", מיט רַחֲמִים וְחֶסֶדִים. מ'זאָל מיר זוכה זיין אַז דער כלל ישראל, פֿלָנוּ חַיִּים, די אַלע וואָס זענען געבליבן, וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל^{מא} (פינחס כה, יג), עִם 'עֲנִי תוֹשִׁיעַ'^{מב} (תהלים יח, כח), נִדְכָּאִים וְשִׁפְלִים^{מג}.

נה

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן:

יְתַרּוֹמֵם קֶרֶן הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל.

און אַלע אינאיינעם זאָל מיר זוכה זיין צו זען גאולתן וישועתן של ישראל.

מ'זאָל זוכה זיין צו דערציילן די נסים ונפלאות במהרה, ווי די גמרא זאָגט^{מא} [דהזכרת] יציאת מצרים וועט נאָר זיין אַ טפל [לעתיד, נגד הזכרת נסים של גאולה העתידה].

ס'זאָל טאָקע זיין במהרה זאָל מיר זוכה זיין צו זען די יְשׁוּעָה שְׁלִימָה, מיט שְׁמִחָה און מיט נַחַת. בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

^{מא} הוא פסוק הנאמר אצל פינחס זה אליהו הנביא.

^{מב} וכמובא בגמרא סנהדרין (צח.): אמר רבי יוחנן, אם ראית דור שמתמעט והולך, חֲכָה לו [למשוח], שנאמר (שמואל ב' כב, כח) וְאַתָּה עִם עֲנִי תוֹשִׁיעַ וגו'.

^{מג} מלשון הפסוק (ישעי' נז, טו): לַהֲחַיּוֹת רוּחַ 'שְׁפִלִים' וְלַהֲחַיּוֹת לֵב 'נִדְכָּאִים'.

^{מא} בגמרא ברכות (יב:): תניא, אמר להם בן זומא לחכמים, וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר (ירמי' כג, ח-ה) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֹאֵם ה' וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חֵי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי אִם חֵי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹנָה וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחִיתִם שָׁם. אמרו לו, לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל לו.

